

ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ ПОВЕДІНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Виникнення в економічній теорії такого напрямку як поведінкова економіка, безперечно, може вважатися однією з визначальних подій у розвитку економічної науки за останні десятиліття. Її розвиток починається наприкінці минулого ХХ століття. Це було зумовлено низкою обставин. Незалежно від типу досліджуваних економічних відносин, людина завжди була і залишається центральним об'єктом вивчення в економічній науці. Впродовж століть вчені намагалися створити формалізований опис поведінки людини в економічних відносинах з іншими людьми. Концептуальні основи цієї поведінки розглянув ще А. Сміт, використавши модель «економічної людини». Неокласична економічна теорія представила моделі раціонального вибору «економічної людини», розроблені на основі кардиналістського та ординалістського підходів. Розповсюдження неокласичних уявлень про раціональність поведінки «економічної людини», розгляд мотивів її діяльності в межах ортодоксального мейнстріму ніяк не співпадали з реаліями життя.

Саме тому представники поведінкової економіки з самого початку будували свою теоретичну платформу на основі критики неокласичної економічної теорії. Однією з найважливіших передумов виникнення теорії поведінкової економіки став розвиток міждисциплінарних досліджень, передусім взаємодія економіки з психологією, а також використання емпіричних та експериментальних методів дослідження. Вчені-економісти підкреслюють зв'язок економіки та психології.

Завдяки виникненню і розвитку економічної психології, у ХХ столітті вчені стали висувати гіпотези про процес прийняття рішень людиною в умовах невизначеності. У 1960-х роках в психологічній науці стався переворот. Напрямок психологічної науки, відомий під назвою біхевіоризм, предметом вивчення якого є поведінка, а не свідомість людини, замістила когнітивна психологія, тобто розділ психології, що вивчає пізнавальні або когнітивні аспекти життєдіяльності, інакше кажучи - процеси людської психіки. Відтоді мозок людини розглядається науковцями як пристрій не тільки для отримання інформації, але й для її постійної обробки.

У 1979 році у світ вийшла фундаментальна праця Амоса Тверскі та Данієля Канемана «Теорія перспектив: аналіз прийняття рішень в умовах ризику», яка стала однією з найбільш цитованих у сучасній економічній

літературі. У цьому дослідженні переконливо пояснюється як людина формує думку і приймає рішення в ситуаціях невизначеності, під впливом різних психологічних чинників.

Дослідженням становлення та розвитку поведінкової економіки присвячені також наукові розвідки Ф. Хеукеломе, Дж. Ловенштейна, Е. Ангнера. Ці вчені запропонували альтернативну концепцію – «теорію перспектив». Основною метою досліджень вони вважали розробку адекватної моделі, яка б описувала реальні процеси прийняття рішень економічними агентами в господарському житті.

До інших передумов розвитку поведінкової економіки слід віднести виникнення кібернетики та розвиток моделювання, зокрема. Дослідження Джона фон Неймана дали змогу перетворити абстрактні моделі оптимізації неокласики в обчислювальні моделі. З іншого боку, вони спричинили певну перебудову в суміжних дисциплінах, дослідження яких базуються на принципах обробки інформації і побудові поведінкових моделей, що збігаються з принципами кібернетики. Певним чином кібернетика створила методологічну базу розвитку і для неокласики, і для психології, і для теорій, спрямованих на їх зближення й об'єднання.

Серед передумов виникнення та розвитку поведінкової економіки до того ж слід зазначити також загальний перехід до епохи постмодернізму. Поступове зростання спектру наукових парадигм почав відбуватися не так шляхом наукових революцій, а більше на основі міжпарадигмального взаємопроникнення і синтезу. Мова йде, насамперед, про ствердження таких рис постмодерністського трактування науки як нелінійність, релятивізм, деструктуризація, посилення методологічного плюралізму.

Основним фінансовим джерелом для розвитку поведінкової економіки став фонд Russell Sage Foundation, який у 1980-х роках був стабільним спонсором досліджень у цьому напрямі і, крім того, став видавцем низки впливових робіт із поведінкової економіки. Програма поведінкової економіки почалася в 1986 р. як спільна діяльність із фондом Альфреда П. Слоуна з метою підвищення точності й емпіричного охоплення економічної теорії шляхом включення інформації із суміжних суспільних дисциплін.